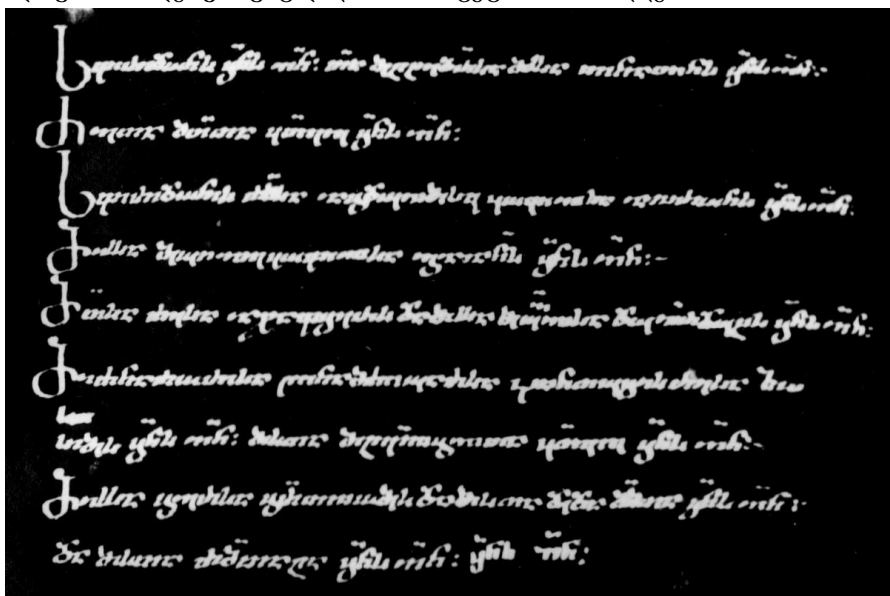

ვლადიმერ კეკელია, ირმა ხოსიტაშვილი

Jer. Geo.49 ხელნაწერის მინაწერები და ხანთუბისძეთა საგვარეულოს მოღვაწეობის გეოგრაფიული არეალი

იერუსალიმის ბერძნული საპატრიარქოს ბიბლიოთეკაში დაცული ხელ-
ნაწერი Jer. Geo.49 ეტრატზე შესრულებული ჯრუჭ-პარხლის რელაქციის
ოთხთავია. ძირითადი ხელი XI საუკუნისაა.

214v-ზე ერთი ხელით ნუსხურით მიწერილია მოსახსენებლების რიგი.
კოლოფონი პალეოგრაფიულად XVI საუკუნით თარიღდება.

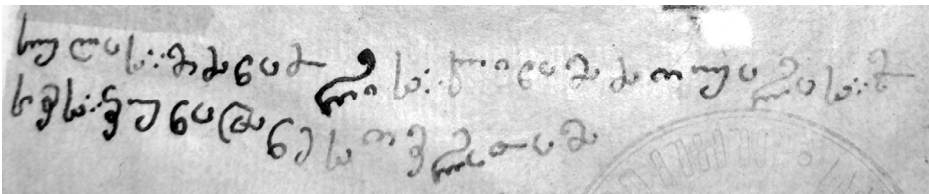
- სვირიდონს შ(ეუ)ნ(დო)ს ღ(მერთმ)ნ. თ(ან)ამეცხედრ(ე)სა მისსა თინათინს
შ(ეუ)ნ(დო)ს ღ(მერთმ)ნ.
- ძეთა მ(ა)თთა ყ(ოველ)თ(ა)ვე შ(ეუ)ნ(დო)ს ღ(მერთმ)ნ.
- სვირიდონის ძმ(ა)სა აბდულმესხ ყოფილსა აპრონს შ(ეუ)ნ(დო)ს
ღ(მერთმ)ნ.

- მისსა მეუღლეყოფილსა გაანს შეუნ(დო)ს ღ(მერთმა)ნ.
- მ(ა)თსა ძესა აჯაფბერს და მისსა მეუღლ(ე)სა ბურღუხანს შეუნ(დო)ს ღ(მერთმა)ნ.
- მიძნადორისა წინამძღუარსა ხანთუბისძეს ზო/სიმეს შეუნ(დო)ს ღ(მერთმა)ნ, მისთა მიცვ(ა)ლ(ე)ბ(უ)ლთა ყ(ოველ)თ(ა)ვე შეუნ(დო)ს ღ(მერთმა)ნ.
- მისსა ბერსა ბ(ა)რთლომეს და მისთა დედა-მ(ა)მ(ა)თა შეუნ(დო)ს ღ(მერთმა)ნ, / და მისთა ძმ(ა)თაცა შეუნ(დო)ს ღ(მერთმა)ნ.

მოცემულ ტექსტში მოსახსენებელთა ორი ჯგუფი გამოიყოფა. პირველ ჯგუფში სფირილონი და მისი ნათესავები მოიხსენებიან, ხოლო მეორე ჯგუფის მოსახსენებლები წინამძღვარ ზოსიმეს, ზოსიმეს ბერსა და მათ ნათესავებს ეკუთვნით.

ჩვენი ყურადღება მეორე ჯგუფის მოსახსენებლებმა მიიქცია. ამ მინაწერების თანახმად ზოსიმე ხანთუბისძე მიძნადორის წინამძღვარია.

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული იერუსალიმური წარმომავლობის XVI საუკუნის ხელნაწერზე (H-2338-თვენი), 2r-ზე, მხედრულით მიწერილია ამეტობით შესრულებული მიძნადორის წინამძღვარ ზოსიმეს მოსახსენებელი:

„სულ<ა>სა მიძნადორისა წინამძღუარი<ა>სა ზო/სიმესა შეუნ<ა>დ<ა>ნეს<ა> ღმერთ<ა>თ<ა>მა[ნ]“.¹

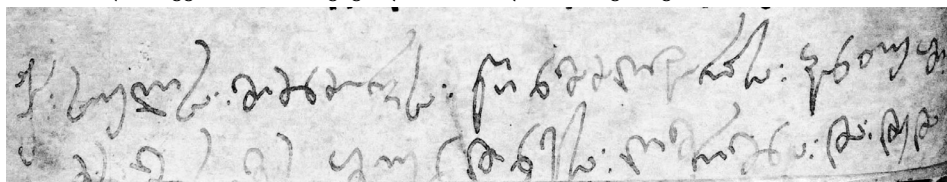
საინტერესოა ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცულ კიდევ ერთ ხელნაწერზე (H-2211-დიდი სვინაქსარი), 49v-ზე, არსებული მიძნადორის წინამძღვარ ხანთუბიდის ასევე ამეტობით შესრულებული მხედრული მოსახსენებელი. თავად ხელნაწერი XI საუკუნისაა, ხოლო მინაწერი XVI საუკუნის ხელით არის შესრულებული. ხელნაწერის აღწერილობაში მოსახსენებელი ასე არის ამოკითხული:

„სულსა მიძნადორისა წინამძღვარსა კანთუმიძეს შეუნდნეს ღმერთმან

¹ H ფონდის აღწერილობაში მოსახსენებელი მოტანილია ამეტობის გარეშე: ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (H კოლექცია). ტ. V. თბ. 1949, გვ. 233.

და დღეა...“²

უშუალოდ ორიგინალზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ მოსახსენებელში წინამძღვრის გვარი იკითხება როგორც კანთუბიძე და არა კანთუბიძე. ამავედროულად, შესაძლებელია აღდგეს მოსახსენებლის მეორე, ჩამოჭრილი სტრიქონის სიტყვა, სადაც სახელი – ზოსიმე იკითხება: პირველი ასოს მოხრილი ზედა ნაწილი ასო ზ-ს თავია, ხოლო მისგან წამოსული განივი ხაზი ო, ისევე როგორც H-2338 ზოსიმე. შემდეგი ნიშანი ს-ს ზედა ნაწილია, რომელიც ამავე მინაწერის პირველი სტრიქონის ს-ს ანალოგიურია. შემდეგი ასოა მ და ისევე ს. მოსახსენებლის საბოლოო სახე ასეთია:

„ქ. სულსა მიძნ(ა)ძორისა წინ(ა)მძღვარ(ი) <ა>სა კანთუბიძეს [ზოსიმეს] შეუწდნეს <ა> ღმ(ე)რ(თ)მ(ა)ნ <ა> და დღეა...“

ჩვენი აზრით, Jer. Geo.49 ზოსიმე მიძნაძორელი – ხანთუბისძე, H-2338 ხელნაწერის ზოსიმე მიძნაძორელი და H-2211 ხელნაწერის ზოსიმე მიძნაძორელი – ხანთუბიძე ერთი და იგივე პირია.³ ამას, სახელის გარდა, გვაფიქრებინებს მოსახსენებლების ჩაწერის დრო, კერძოდ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კოლოფონები XVI საუკუნის კალიგრაფიული ხელით არის შესრულებული. უფრო კონკრეტულად, მოსახსენებლები XVI საუკუნის I ნახევარს უნდა ეკუთვნოდეს, ვინაიდან XVI საუკუნეების შუა ხანებიდან მიძნაძორში სამონასტრო ცხოვრება მოიშალა. ამას მიძნაძორის მონასტრის სულთა მატიანეც ადასტურებს.⁴ ძნელი სათქმელია, ზოსიმე თავად იყო იერუსალიმში და მოსახსენებლები Jer. Geo.49 და H-2338 ხელნაწერებზე ჩაწერა თუ ეს ბერმა ბართლომემ ან რომელიმე სხვა პირმა გააკეთა. უფრო რთულად არის საქმე H-2211 ხელნაწერთან დაკავშირებით. ამ ხელნაწერის ისტორია მისი გადაწერის შემდგომ დაზუსტებით ცნობილი არ არის. ძნელი სათქმელია, თუ სად შეიძლებოდა ენახა ხელნაწერი ზოსიმეს ან იმ პირს, რომელმაც ზედ

² ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (H კოლექცია). ტ. V, გვ. 151.

³ H-2211 და H-2338 ხელნაწერების მიძნაძორელებს სხვადასხვა პირად მიიჩნევდა ღ. მენაბდე. ღ. მენაბდე. ძველი ქართული მწერლობის კერები. ტ. I. ნაკვეთი მეორე. თბ. 1962, გვ. 430.

⁴ დ. კლდიაშვილი. მიძნაძორის მონასტრის სულთა მატიანე. კრ. „მრავალთავი“. XXI. თბ. 2005, გვ. 293-305.

კოლოფონი ჩაწერა. თავად ზოსიმე მიძნაძორის სულთა მატთანეში მოხსენიებული არ არის, რაც მონასტრის ისტორიის შესასწავლად ზემოთხსენებული მინაწერების მნიშვნელობას კიდევ უფრო ზრდის⁵. როგორც ჩანს, ხანთუბიძეთა საგვარეულოს წარმომადგენლები აქტიურ საეკლესიო მოღვაწეობას ეწეოდნენ. XVI საუკუნის A-503 ხელნაწერი, რიგის სახარება, გადაწერილია იორდანე გრიგოლის ძე ხანთუბიძის მიერ (301v-302r). ხელნაწერის 302v-ზე ჩაწერილია წინამძღვარ იოსებ ხანთუბიძის ვრცელი საოჯახო მოსახსენებელი:

„ს(უ)ლსა კანთუბიძესა, წინამძღუარსა იოსებს, შ(ე)უნ(დო)ს ღ(მერ)თმა)ნ, ა(მი)ნ. და მისსა ძმისწულსა / გრიგოლს და მისსა მეუღლესა შეენიერსა შ(ე)უნ(დო)ს ღ(მერთმა)ნ. და ძესა მათსა, ცოდვილსა იორდანეს შ(ე)უნ(დო)ს ღ(მერთმა)ნ და მათსა ნათესავსა<დ> / გაბრიელს შ(ე)უნ(დო)ს, ა(მი)ნ, ა(მი)ნ, ა(მი)ნ, კ(ირილე)ს(ო)ნ, კ(ირილე)ს(ო)ნ, კ(ირილე)ს(ო)ნ“⁶

კოლოფონიდან ჩანს, რომ ხელნაწერის გადამწერი და მიძნაძორის მონასტრის წინამძღვარი ახლო ნათესავები არიან. შუა საუკუნეების საქართველოში ხშირია შემთხვევა, როდესაც ერთი გვარის წარმომადგენლების რამდენიმე თაობა ერთსა და იმავე ეკლესია-მონასტრებში მოღვაწეობდნენ. თუ გავითვალისწინებთ Jer. Geo.49, H-2338 და H-2211 ხელნაწერთა მინაწერების ცნობებს, რომლებიც ზოსიმე ხანთუბიძეს მიძნაძორთან აკავშირებენ, საფუძველსმოკლებული არ იქნება, რომ იოსებ და იორდანე ხანთუბიძეებიც მიძნაძორთან იყვნენ დაკავშირებულნი. თუ ჩვენი ვარაუდი სწორია, A-503 ხელნაწერი მიძნაძორულად უნდა მივიჩნიოთ. როგორც ჩანს, მიძნაძორის მონასტერში, XVI საუკუნის პირველ ნახევარში მის საბოლოო მოსპობამდე, აქტიური სამწერლობო საქმიანობა იყო გაჩაღებული.

ამრიგად, Jer. Geo.49 ხელნაწერის მინაწერები აზუსტებს ხანთუბიძეთა საგვარეულოს მოღვაწეობის გეოგრაფიულ არეალს და XVI საუკუნეში მიძნაძორის სასულიერო კერის ისტორიის შესასწავლად საინტერესო მასალას წარმოადგენს.

⁵ მიძნაძორის მონასტრის სულთა მატთანე გამოსაცემად მომზადებული აქვს ქ-ნ დარეჯან კლდიაშვილს, მან საშუალება მოგვცა სინოდიკონში გადაგვემოწმებინა ზოსიმე მიძნაძორელის სახელი, რისთვისაც მადლობას მოვახსენებთ.

⁶ სხვა გამოცემა იხ: ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (A კოლექცია). ტ II. თბ. 2004, გვ. 8.

Vladimer Kekelia, Irma Khositashvili

**COLOPHONS TO THE MANUSCRIPT JER. GEO. 49 AND THE
GEOGRAPHIC AREA OF THE ACTIVITY OF THE
KHANTUBISDZE/KHANTUMISDZE HOUSE**

Summary

In this article we have reviewed the colophons written on 214v in the manuscript Jer. Geo. 49, which is kept at the Library of Greek patriarchate in Jerusalem. The colophon mentions the abbot of Midznadzori monastery Zosime Khantubisdze. We compared above mentioned colophon to the colophons of the manuscripts H-2338 and H-2211 kept at the National Centre of Manuscripts and have concluded that the same person is mentioned in these texts. The colophons are written in the first half of the 16th century. It seems that Kantubisdze family members had quite alive ecclesiastical life in the same period of time. In the same century was copied manuscript A - 503 (kept at the National Centre of Manuscripts) by Jordan Khantubisdze, son of Gregory. In the manuscript A - 503 on the 302v there is written extensive colophon by Josef Khantubisdze, abbot of Midznadzori monastery, regarding to his family. We consider that representatives of the family of Khantubisdze mentioned in the manuscript A - 503 are connected to Midznadzori centre.

Colophons of the manuscript Jer. Geo. 49 determine the Geographical area of the activity of the Khantubisdze house and give us interesting materials for researching the history of spiritual-cultural site of Midznadzori in the 16th century.